

NÉMETH JÚLIA

AVANTGÁRD ÉS TRADICIONALIZMUS, AVAGY EGY MŰVÉSZCÉH MÚLTJA ÉS JELENE

Az új korszak új követelményeinek figyelembe vételével, de a tradíciókhoz hűen, a Céh működésében továbbra is az érdek- és értékvédelem, az etnikum szülte gondolkodás- és ízlésbeli sajátosságok érvényre juttatása [...] játszotta a legfontosabb szerepet.

A múlt századelő gazdasági, társadalmi, politikai feszültségekkel teli, robbanást sejtető s végül előidéző hangulata, a zaklatottság, az emocionális túltengés időszaka természetesen váltotta ki azt a világméretű forrongást, pezsgést, alakulást és átalakulást, ami a kor művészeti életét jellemezte. S amelynek hullámai hol átcaptak a magyar felségvizekre, hol megtörték, hol pedig állandósultak azokon. A régít meghaladni igyekvő szándék a szokásosnál is nagyobb erővel tört elő, a posztimpresszionizmus átlendült az avantgárdba, értékek tűntek el, és értékek születtek, húsba vágó konfrontációk területévé vált a művészet. Hogy mára immár mindent békévé oldjon az emlékezés, s a fő bíró, az idő kimondja a végítéletet, és helyet biztosítson az izmusok viharában tengerszint felett maradt mindenkori értéknek.

Csakhogy a művészet magyar tengerének volt egy sajátos szigete, amelyet a történelmi hullámvérés olyannyira megviselt, hogy identitásvesztésének veszélye is felmerült. A trianoni döntés nyomán előállt geopolitikai helyzetben az erdélyi magyar kultúra s ezen belül a vizuális művészet is kiszakadt eredeti, természetes környezetéből, s szembe kellett néznie az új, számára korántsem kedvező helyzettel. Az eltűnés, a megsemmisülés, a beolvadás megakadályozására új gyökereket eresztve kellett önállósulnia, önerőből megteremtene külön bejáratú, saját otthonát.

Ennek az otthonteremtésnek egyik kiemelkedő szószóelője a vizualitás és irodalmi-nyelvi bravúrok nagymestere, a vérbeli transzszilvanista Kós Kár-

oly. Aki a kolozsvári *Napkelet* főmunkatársaként közvetlenül az impériumváltozás után, már 1920-ban megfogalmazta mozgósító jellegű, új otthonteremtő gondolatait: „...akarunk élni, akarunk dolgozni, akarunk kultúrát. Akarunk művészetet; élőt, szervest, nélkülözhetetlent, olyant, ami a miénk. Amiben a mi lelkünk fürdik meg, hogy megújuljon, hogy erőssé, erősebbé legyen. Lehetséges-e ez? Lehetséges, mert muszáj, mert szükségünk van reá, tehát lesz erőnk is hozzá.” És lett. Irodalmi, művészeti folyóiratok születtek (*Napkelet*, *Pásztortűz*), álltak a tradíciók, a megmaradás és a haladás, a legújabb művészeti irányzatok, kísérletek szolgálatába. A képi kultúra propagálásában különösen fontos szerepet játszott például az 1925-ben Aradon, Szántó György szerkesztésében napvilágot látott, a magyar értékeket a nagyvilági művészeti körforgás keretében felmutató *Periszkóp* című, rövid életű, de hatásában annál jelentősebb folyóirat. Amelyet aztán 1928-ban követett az *Erdélyi Helikon*: „erdélyisége világhíggelvetető, nem szemhatárszűkítő provincializmus” kell hogy legyen, amint azt Áprily találóan megfogalmazta beköszöntőjében. S amint arra képzőművészeti vonatkozásban Kós Károly mellett a pályáját festőként kezdő Szántó György ügyelt, aki a lap 1929-es évfolyamának több, egymás utáni számában gazdag reprodukciós anyag kíséretében elemzi az erdélyi képzőművészet pillanatnyi helyzetét.

Ilyen körülmények közepette került sor aztán 1929-ben – az írók Bánffy Miklós vezette helikoni csoportosulásának mintájára – az erdélyi magyar képzőművészek érdekvédelmi szervezetének, a Barabás Miklós Céhnek a megalakítására. Az ötlet és annak kivitelezése Kós Károly és Szolnay Sándor nevéhez fűződik, s az ügyet Bánffy Miklós is támogatja.

A megalakulást követő évben, 1930-ban a Céh Kolozsváron, a Farkas utcai Teleki-palota termeiben mutatkozott be a különböző erdélyi régiók képviselőiben jelentkező művészek, Kós Károly, Szolnay Sándor, Nagy Imre, Jándi Dávid, Udvardy Ignác, Gallasz Nándor, Podlipny Gyula és Varga Albert festményeinek, grafikáinak és szobrainak bemutatásával. A több mint száz alkotást felvonultató tárlatot Kós Károly imigyen ajánlotta a közönség figyelmébe: „A Barabás-céhben tömörült művészek nem mondják azt, hogy ők az erdélyi magyar képzőművészetet jelentik. De igenis azt, hogy ma ők jelképezik az erdélyi magyar képzőművészet fiatalságát, ők jelentik az iskolák béklyóiból való kiszabadulást, ők jelentik a mai kultúrára általánosan jellemző keresést, ők jelentik a mát.” Ezt követően csupán több évnyi próbálkozás után, 1937-ben, Budapesten sikerült az erdélyi művészeknek csoportkiállítással jelentkezniük. Hogy aztán a fiatalok (az alapítók 40 év körüliek voltak) fiatalítása is bekövetkezzen. Az akkori huszonévesek, a Barabás Miklós Céh fiataljai, András László, Andrásy Zoltán, Balázs Péter, Brósz Irma, Debitzky István, Erdei Erzsébet, Ferenczy Júlia, Incze István, Kós András, Kósa-Huba Ferenc, Makkai Piroska, Olajos István, Piskolty Gábor, Rodé Edit, Tollas Júlia 1939 decemberében, Kolozsváron, a Vármege-ház üvegtérképében mutatták be alkotásaikat, amit aztán az 1941-es, szintén kolozsvári jelentkezésük követett.

A bécsi döntés, az anyaországhoz való visszakerülés után a Barabás Miklós Céh immár alapszabállyal rendelkező, kolozsvári székhelyű, hivatalosan bejegyzett művészszerkezetté folytatta tevékenységét, továbbra is Kós Károly és Szolnay Sándor irányításával. Alelnökök Nagy Imre és Gy. Szabó Béla, illetve Bordy András. Jelentős eseménynek számított 1943-ban a kolozsvári sétatéri Műcsarnok elkészülte, ahol a Céh előzetes vidéki csoportkiállításai után nagyszabású, összerdélyi tárlattal lépett a nyilvánosság elé. Amit aztán a régóta várt budapesti kiállítás követett 1944 márciusában a Nemzeti Szalonban, sajnos, már a német megszállás korántsem szívderítő körülményei közepette. A végkifejlet pedig az 1944. augusztus 20-án megnyílt és egy hónap múlva zárult kolozsvári, Szolnay Sándor rendezte kiállításához kapcsolódik. Ezzel le is zárult a BMC első, történelmi korszaka.

A több évtizedes kényszerszünet után a Barabás Miklós Céh – egykori tagjainak, Abodi Nagy Béla festőművésznek és Kós András szobrászművésznek, a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészei Főiskola nyugalmazott tanszékvezető tanárainak kezdeményezésére – 1994 januárjában, 47 művész és elméleti szakember részvételével alakult újjá. Az új korszak új követelményeinek figyelembe vételével, de a tradíciókhoz híven, a Céh működésében továbbra is az érdek- és értékvédelem, az etnikum szülte gondolkodás- és érzésközpontú sajátosságok érvényre juttatása, kibontakoztatása, a régió sajátosságainak érzékeltetése, a világviszonylatban is legkorszerűbb kifejezési formák iránti nyitottság szorgalmazása játszotta a legfontosabb szerepet. Amint arra Abodi Nagy Béla is utalt, „a BMC tagjait nem a szereplésvágy fűti, és nem is szeretnék kisajátítani a romániai magyar képzőművészetet. Céljük egy olyan intézményrendszer kialakítása, amely biztonságos keretet teremthet a művészek számára. Távlatokat nyithat meg és összegezhet. Alkotásra serkentheti a művészeket, és emléket állíthat az arra érdemesülteknek.” Vagy ahogyan az újjáalakult Céh első elnöke, Kancsura István festőművész tömören és plasztikusan fogalmazott: „a Céh az az eresz, ami alá az igazán tehetséges képzőművész beállhat, s aminek óriási lélektani szerepe van.”

Az alakulást követően a céhtagok Szolnay Sándor-emlékkiállításal adóztak egykori irányítójuk, titkáruk, ügyvezetőjük emlékének, majd a szervezési teendők – hivatalos bejegyeztetés, székhelykeresés – végeztével, 1996 októberében Kolozsváron mutatkoztak be először csoportos tárlattal a nagyközönség előtt. A romániai magyar képzőművészek színe-javát tömörítő országos szervezet azonban az őt megillető helyre, a Művészeti Múzeumba nem nyert bebocsátást. Bukaresti utasításra, szeparatizmus vádjával onnan kitiltatott. Így került a 42 rangos művész mintegy másfél száz munkája a város központjától távol eső Bethlen Kata Diakóniai Központba. De ahogyan minden rosszban van valami jó, ennek a kitiltásnak is volt egy pozitív hozadéka. Éppen ez a nem konvencionális kiállítási tér, a földszinttől a 3. emeletig vezető üvegezett folyosók és világos termek sajátosan újszerű hangulatot kölcsönöztek az újjáalakulást követő első országos jelentkezésnek.

Csakhogy az 1929-es induláskor kizárólag fiatalokból verbuválódott a tagság, most pedig a kiállítók már javakorabeli, elismert művészek voltak. A fiatalokat egyedülként csupán az akkor pályakezdő szobrász, Kolozsi Tibor képviselte. A kiállítók névsora viszont önmagáért beszélt, s megadta az alaphangot. Íme az összetétel: Abodi Nagy Béla, Andrásy Zoltán, Barabás Éva, Benczédi Sándor, Bocskay Vince, Cs. Erdős Tibor, Csutak Levente, Deák Ferenc, Deák Beke Éva, Dudás Gyula, Egri László, Feszt László, Fodor Nagy Éva, Gergely István, Incze János Dés, Jakobovits Márta, Jakobovits Miklós, Kancsura István, Kákonyi Csilla, Károly Sándor, Károly Zöld Gyöngyi, Kolozsi Tibor, Korondi Jenő, Kós András, Kovács Károly, Kusztos Endre, Kuti Dénes, Mátyás József, Miklóssy Mária, Muhi Sándor, Nagy Endre, Nagy Enikő, Novák Ildikó, Orth István, Plugor Sándor, Simon Endre, Soó Zöld Margit, Szakáts Béla, Szederjesi András, Veress Pál, Véső Ágoston, Vetró András, Zolcsák Sándor.

A következő, 1997-es marosvásárhelyi országos tárlat már népesebb, fiatalokkal is kiegészült művészgárdát vonultatott föl. A 114 alkotó munkáiból megrendezett, kétlépcsős (festészet, szobrászat, valamint grafika, iparművészet) kiállítás rangjához méltó térben, a Kultúrpalotában kapott helyet. Hogy aztán a BMC megalakulásának 70. évfordulójára, 1999-ben megrendezett csoportos jelentkezésnek ismét Kolozsvár és ismét a Bethlen Kata Diakóniai Központ adjon otthont. A sajátosság és egyetemeség kettősének jegyében született, 67 művész 152 alkotását felvonultatott tárlat sajátos keresztmetszetét nyújtotta az erdélyi képzőművészet pillanatnyi állapotának.

Közben megtörtént a vezetőségváltás is, Kancsura Istvántól a korábbi alelnök, Jakobovits Miklós vette át a vezetést. Murádin Jenő, Simon Endre, Németh Júlia vál-

tották egymást az alelnöki tisztségben. Utóbbi jelenleg is ilyen minőségben vesz részt a Céh működtetésében, kiállításokat szervez, elméleti tevékenységével járul hozzá a céhbéli művészeti élet folyamatosságához. Murádin Jenő kutatómunkája s annak kötetben (Murádin Jenő: *Barabás Miklós Céh*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1978) megjelent összegzése, valamint a művészettörténész segítőkészsége pedig a sikeres kezdést biztosította. Időközben a titkárok is cserélődtek, Kolozsi Tibor után Dobribán Emillel és Novák Ildikóval karöltve Veress Pál végezte önzetlen odaadással a napi teendőket, hírlevelet is megjelentetve, őt követte Károly Zöld Gyöngyi, akinek nevéhez fűződik a BMC kolozsvári, legátfogóbb országos tárlatának megrendezése a Romániai Képzőművészek Szövetsége Kolozsvári Fiókjának Szentegyház-utcai galériájában s a Farkas utcai székház újjáépítési munkálatainak a megindítása. A Farkas utcai református templom tőzsomszédságában lévő, romos műemlék épület Andrásy Zoltán nagylelkű gesztusa révén került a Céh használatába, aki a hosszú távú bérlemény fejébe saját lakását ajánlotta fel a Református Egyháznak. A helyreállítás és a manzárdépítés Murádin Beyer Katalin terve alapján készült, s a munkálatok sikeres befejezéséhez titkári minőségükben Novák Ildikó és Szabó Bokor Márta járultak hozzá. A szervezet jelenlegi titkára, Tosa Szilágyi Katalin pedig folytatja elődeinek áldásos tevékenységét.

A 2005. november 18-i székházavatás jelentős dátum a Céh életében. Végre megszűnt a hontalanság állapota, s megindulhatott az a pezsgő szervezeti élet, a havi rendszerességgel megrendezett tárlatok, szakmai beszélgetések sorozata, amelyet a szervezetet Nagyváradról irányító Jakobovits Miklós Munkácsy-díjas festőművész már a kezdet kezdetétől szorgalmazott. Hogy aztán élete végéig különleges művészi érzékkel, szakmai tudással, szervezőkészséggel s a nagyvilág felé való nyitással irányítsa a szervezetet, támogassa pályatársait a rá olyannyira jellemző emberi melegséggel, megértéssel. De a tiszteletbeli elnökök, Abodi Nagy Béla és Kós András hozzáértő, szakmai tapasztalataikból adódó értékes tanácsairól sem feledkezhetünk meg. Így aztán a jelenkori céhtörténet olyan jelentős rendezvényekkel büszkélkedhet, amilyenek többek között a Munkácsy-díjas Soó Zöld Margit és Kolozsi Tibor, a Szervátiusz-díjas Kákonyi Csilla, valamint Antal Tövissi Anna, Bordy Margit, Berze Imre, Forró Ágnes, Gally A. Katalin, Horváth Gyöngyvér, Kolozsi Gabriella Simona, Kovács Géza, M. Lovász Noémi, Marincas Mira, Miklós János, Nagy Annamária, Orbán István, Székely Géza, Tudoran Klára, Siska Szabó Hajnalka kamarakiállításai, az Andrásy Zoltán-, Szabó Bokor Márta-, Palotás Dezső-emlékkiállítások, valamint a Magyar Festészet Napja és a Kolozsvári Magyar Napok alkalmából rendezett csoporttárlatok voltak.

A legújabb kori történelem pedig már Kolozsi Tibor Munkácsy-díjas szobrászművész nevéhez köthető. Az egykori legfiatalabb BMC-tag 2013-tól immár elnökként irányítja a szervezetet, amelynek tagsága a másfél százat is elérte, és lassacskán kinőni látszik a Farkas utcai székházat. A Céh legutolsó, legnagyobb szabású országos tárlatát 2009-ben, a 80 éves évfordulón, Sepsiszentgyörgyön, a Székely Nemzeti Múzeumban tartotta még Jakobovits Miklós és Vinczeffő László szervezésével, irányításával, hogy újabban a régiók immár külön egységekként mutassák be éves tevékenységüket. A kezdeményező a kolozsvári csoport volt, amely immár negyedik éve a Magyar Kultúra Napjának jegyében, január 22-e körül rendezti meg értékfelmérő tárlatát a Tibori Szabó Zoltán elnökletével működő Minerva Kulturális Egyesület székházának reprezentatív, Cs. Gyimesi Éva nevét viselő kiállítótermében. A Kákonyi Csilla vezette marosvásárhelyi csoport pedig a múlt év májusában mutatkozott be tárlattal a Kultúrpalotában, s idén márciusra időzítették regionális csoportkiállításukat.

A Minerva és a Barabás Miklós Céh együttműködésének köszönhetően a céhtagok 2014-ben nagy sikerű tárlattal mutatkoztak be Sopronban, Tibori Szabó Zoltán

közreműködésével létrejött és állandósult a kapcsolat a patinás szolnoki művészteleppel, s ugyancsak emlékezetes marad az immár többéves, a BMC és a Kapos Art testvérkapcsolatán alapuló kaposvári–kolozsvári–nagyváradai, Károly Zöld Gyöngyi és Halmos Klára szervezte kiállítássorozat.

A sajátos művészi jegyekben megnyilvánuló hagyományok egyénenként váltakozó felvillantása és megőrzése mellett a Jakobovits Miklós által különösképpen szorgalmazott etnikumközi kapcsolatok elmélyítése, valamint a nyitás külföld felé szintén a követendő célok közé sorolható. Ennek érdekében történt meg mindjárt az újjáalakulást követő évben a budapesti székhelyű Magyar Képzőművészeti és Iparművészeti Társaságok Szövetségével (MKITSZ) és az Európai Művészek Tanácsával való kapcsolatfelvétel. Az 50 független művészegyesületet tömörítő MKITSZ több száz oldalas, igényes, Budapesten megjelenő időszakos kiadványa, az *Art Fórum* a BMC-nek is tág teret biztosít a tevékenységéhez fűződő elméleti okfejtések közzétételére.

Az erdélyi képzőművészeti élet legjelentősebb eseménye azonban az Erdélyi Művészeti Központ (EMŰK) megalakulása. Jakobovits Miklósnak egy erdélyi magyar művészeti múzeum létrehozásáért folytatott, némelyek által megmosolygott és kivitelezhetetlennek tartott több évtizedes kitartó küzdelme Sepsiszentgyörgyön végül termékeny talajra talált, s olyan fiatal, energikus és hozzáértő kivitelezőre, amilyen Vargha Mihály szobrászművész, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója, valamint Vécsi Nagy Zoltán művészettörténész, az EMŰK jelenlegi vezetője. A Barabás Miklós Céh 2012. december 16-án elhunyt elnöke még megérte álmának beteljesülését. Jelenleg pedig utódja, Kolozsi Tibor a vezetőséggel karöltve s az új idők új követelményeinek megfelelően, immár megváltozott körülmények és technikai lehetőségek közepette folytatja az erdélyi magyar képzőművészek érdekeit és értékeit támogató és a nagyvilággal is megismertető tevékenységét.

